

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора
САФОНОВА Юрія Миколайовича
на дисертаційну роботу
ШЕВЦОВОЇ ОЛЕНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

на тему:

«Інноваційні технології розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки»,
що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

На підставі вивчення дисертації та опублікованих за дослідженою темою наукових праць здобувача, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів виконаного *Шевцовою Оленою Володимирівною* наукового дослідження, можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дослідження та зв'язок роботи з державними та науковими програмами, темами, планами

Здобуття Україною незалежності й перехід до ринкової економіки внесли чимало суттєвих політичних, економічних і соціальних змін. Проте, на жаль, аграрна політика й виснажливі підходи до ведення агропромислового виробництва залишилися майже на тому ж рівні.

Інноваційні технології активно впроваджуються у всі сфери діяльності. Агропромисловий комплекс не виняток. Розвиток технологій в агропромисловому секторі може покращити виробництво, зробити його більш ефективним та стійким до змін клімату. Інновації, такі як сучасні системи зрошення, автоматизовані сільськогосподарські машини та використання

штучного інтелекту, можуть допомогти сільськогосподарським підприємствам підвищити врожайність, знизити витрати та допомогти зберегти навколишнє середовище.

Динаміка розвитку світової економіки в умовах глобалізації засвідчує визначальну роль впровадження ефективних механізмів інноваційної політики у забезпеченні конкурентоспроможності АПК. Вищевикладене дає підставу стверджувати, що тема дисертаційної роботи Шевцової О.В. достатньо обґрунтована та актуальна.

Результати наукового дослідження, розроблені та систематизовані теоретико-методичні положення й висновки відповідають тематиці науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами: «Теоретико-прикладні аспекти фінансового забезпечення розвитку національного господарства» (номер державної реєстрації 0113U002742), в межах якої дисертантка характеризує державну фінансову підтримку інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу; «Фінансово-економічна стратегія сталого розвитку економіки України» (номер державної реєстрації 0109U002271), де дисертанткою оцінено факторний вплив макро- та мікроекономічних показників на розвиток АПК; «Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри» (номер державної реєстрації 0111U002353), у межах якої дисертанткою розроблено економічну модель інноваційного механізму ефективного розвитку інноваційних технологій агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, зумовлені раціональною й внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Аналіз дослідження основних наукових висновків, проведених розрахунків дозволяє стверджувати, що ключові результати достатньою мірою обґрунтовані. Їхня наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки отримані внаслідок ґрунтовної аналітичної роботи. При формуванні понятійно-категоріального апарату дисертанткою використано методи аналізу та синтезу, узагальнення та наукової абстракції, а саме: методи абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції, аналізу, синтезу; ретроспективний метод; метод багатомірної логіки; процесний підхід; графічний метод; метод ієрархій; ціннісно-

орієнтований і програмно-цільовий методи, метод ситуаційного аналізу; метод статистичного аналізу.

Дисертанткою окреслено і лаконічно сформовано мету і завдання наукового дослідження, обґрунтовано теоретичні та методичні підходи до їх виконання, розроблено і апробовано наведені пропозиції, які є науковим способом вирішення завдань, поставлених у роботі. Об'єкт і предмет дослідження визначено відповідно до встановлених вимог. Зміст сформульованих завдань є логічно узгодженим, а їхня кількість є достатньою для розкриття теми.

Варто наголосити, що завдання дослідження, положення наукової новизни, результати та висновки є логічно взаємопов'язаними і отримані здобувачкою особисто. Достовірність отриманих результатів підтверджена опублікованими статтями у фахових наукових періодичних виданнях й оприлюдненням тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Робота має логічну структуру, включає три блоки, а її зміст відповідає назві теми й поставленій меті та засвідчує завершеність дослідження. Аналізуючи дисертаційну роботу Шевцової О. В., необхідно відзначити, що здобувачка не лише констатує факт проблемних аспектів у реалізації інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки, а й визначає формування стратегічних напрямів розвитку інноваційних технологій в агропромисловому комплексі (п. 3.1, ст. 124-142).

Теоретичні напрацювання здобувачки, які містяться у першому розділі є показовими щодо розуміння сутності та значення інноваційних технологій; концептуальних основ діяльності інноваційних технологій в розвитку АПК та методичних підходів до оцінки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки. В якості визначення інновацій розроблено модель, що включає шість атрибутів, визначених як загальні для різних дисциплінарних визначень інновацій. Шість компонентів моделі не тільки описують можливий перебіг інноваційного процесу, але і вказують різні відправні точки в рамках цього процесу (п. 1.1, ст. 22-23).

Не можна не відзначити досить вдало розроблену авторкою модель інноваційної системи АПК (рис. 1.4). Де інновації в сільському господарстві охоплюють усі виміри виробничого циклу вздовж усього ланцюжка створення вартості – від рослинництва, лісництва, рибальства чи тваринництва до управління вхідними ресурсами та доступом до ринку. На основі проведених авторкою розрахунків було визначено умови розвитку

інноваційного агропромислового комплексу (п. 1.1, ст. 49-50).

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертації Шевцової Олени представлені результати щодо обґрунтування теоретико-методичних основ та розробки забезпечення активізації інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу України в умовах інформаційної безпеки.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну полягають у такому:

– розроблено та апробовано методичний підхід до побудови моделі інноваційного механізму ефективного розвитку інноваційних технологій АПК в умовах інформаційної безпеки. Даний підхід включає декілька моделей з використанням інформаційної системи;

– запропоновано сценарії соціально-економічних наслідків зміни системи ціноутворення за кількома вірогідними майбутніми перспективами в АПК (п.3.2, ст. 143-158);

– розроблено систему показників оцінювання чинників інноваційного розвитку АПК, що дозволить агропідприємствам оцінювати економічну ефективність наукових розробок в залежності від сукупності факторів (п.2.2, ст. 89-106);

– набуло подальшого розвитку: сутність поняття «інноваційні технології розвитку», в якому основну увагу приділено успішній комерціалізації досліджень (ст.30-35); та «інновації АПК», що визначено як нові або вдосконалені продукти для споживачів та моделі для підприємств (ст.39-41);

– методичний та практичний базис стратегічних орієнтирів державної політики щодо забезпечення інноваційних технологій розвитку АПК України в умовах інформаційної безпеки;

– модель інноваційного механізму ефективного розвитку інноваційних технологій АПК в умовах інформаційної безпеки та визначено кореляцію між факторами, що дають можливість вибору напрямів фінансування модернізації АПК (ст. 142-158);

– охарактеризовано та проаналізовано чинники інноваційної активності та інноваційного розвитку АПК, що дало змогу визначити стимулюючий та стримуючий вплив на інноваційну активність агропромислових підприємств (ст.101-106).

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць, з яких: 6 статей в наукових фахових виданнях України з економіки, з якого підготовлено дисертацію (з них 1 – у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу), 3 тези доповідей та матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,25 друк. арк.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі Шевцової О.В., викладено в рефераті, зміст якого повною мірою відповідає дисертації та не містить положень, не досліджених у роботі. В рефераті розкрито мету, завдання та зміст дослідження, наукову новизну, апробацію основних наукових результатів та їхню практичну значущість.

В опублікованих наукових працях розкриваються сутність та зміст положень, задекларованих автором як таких, що містять елементи наукової новизни. У дисертації Шевцової О.В. використано лише ті результати досліджень, які були одержані автором особисто. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

Дисертаційна робота характеризується логічною узгодженістю її структурної побудови, комплексністю та обґрунтованістю висновків і рекомендацій, високою стилістичною якістю викладення матеріалу, містить достатній обсяг фактологічного, графічного та іншого ілюстративного матеріалу, що представлені як в основній частині роботи, так і в додатках.

Теоретична та практична значимість отриманих результатів для науки і практики

Отримані Шевцовою О.В. науково-практичні результати полягають у можливості застосування сформульованих теоретичних та практичних рекомендацій щодо обґрунтування методичних основ та розробки організаційно-економічного забезпечення активізації інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу України в умовах інформаційної безпеки.

Оригінальні методики та практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, знайшли своє відображення в діяльності Прилуцької

дослідної станції Інституту садівництва НААН (довідка № 01-08/4/1-25 від 02.05.2022 р.) – застосування методично-практичних аспектів процесу визначення стратегічних орієнтирів державної політики у сфері забезпечення інноваційних технологій розвитку АПК; ТОВ «ЗГОДА ЛАНО» (Акт про впровадження № 23 від 21.09.2022 р.) – застосування запропонованого розрахунку індексу оцінки інноваційного розвитку АПК; Фермерське господарство «Полісся Агрогруп» (Акт про впровадження № 26 від 06.10.2022 р.) – впровадження науково-практичних положень щодо обґрунтування цінової політики в АПК; ФГ «АГРОЕКСПРЕС» (довідка № 51 від 13.09.2022 р.) – обґрунтування запропонованого підходу до визначення державної фінансової підтримки інноваційного розвитку АПК. Результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі національного університету «Чернігівська політехніка» (довідка № 02/326-вс від 10.10.2022 р.).

Зміст та оформлення дисертації

Аналіз змісту дисертації дає підставу стверджувати, що поставлені в роботі наукові завдання розв'язано у повній відповідності до предмета наукового дослідження, мету досягнуто. Дисертація є завершеною науковою працею.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 308 сторінок, з них 196 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 454 найменування. Дисертаційна робота містить 32 рисунки і 24 таблиці.

Тема та зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дотримання правил академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи Шевцової О.В. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертацію Шевцової О.М., необхідно зазначити деякі зауваження та побажання, виділити окремі висновки здобувачки, що, на нашу думку, є дискусійними і потребують подальшого обґрунтування чи уточнення:

По-перше, у дисертації, на ст. 25 представлена візуалізація розуміння авторкою характеристик видів інновацій (табл. 1.2 дисертації), відповідно якої класифікація розділена на чотири точки зору: інновація продукту/послуги; процес інновації; маркетингові інновації та організаційні інновації. На нашу думку, цю частину дослідження, було б корисно доповнити ширшим викладом авторського розуміння сутності та особливостей видів інновацій, що характерні саме для АПК.

По-друге, у дисертаційній роботі, на ст. 49 представлено аналіз факторів і умов, що сприяють інноваційному розвитку АПК та впливають на них (для розвитку інноваційного гальмування) та позитивного впливу (посилення інтенсивності інноваційних процесів) можна поділити на позитивні та негативні умови розвитку інноваційного агропромислового комплексу. Водночас із тексту дисертації не вдалося з'ясувати, чому саме ці фактори і умови виокремлюються як найбільш впливові.

По-третьє, досить цікавою є розроблений авторкою індекс оцінки інноваційного розвитку АПК, який з точки зору змісту відображає здатність виконувати завдання, покладені на інноваційний сектор, тобто створення, розвиток поширення різних інновацій, здійснення інноваційної діяльності. Індекс також повинен відображати рівень купівлі та використання споживачами новин та інновацій. Щоб розрахувати єдиний індекс для оцінки інноваційного розвитку АПК, пропонується визначити 3 субіндекса, які його характеризують. (ст. 64 дисертаційної роботи). Досить значимою з практичної точки зору є представлення єдиного індексу, що розраховується як середнє арифметичне окремих індексів. У свою чергу, кожен індекс представлений групою показників. Якщо певний індекс має значення один або більше, це означає, що АПК знаходиться вище середніх або нормативних показників, і навпаки - відстає від світових або нормативних показників. В авторефераті досить поверхнево описано розроблення цього індексу, а її візуалізація взагалі відсутня.

По-четверте, у третьому розділі дисертаційної роботи авторкою запропоновано формування організаційних напрямів розвитку інноваційних технологій в агропромисловому комплексі (ст. 124-142 дисертаційної роботи). Для визначення розвитку інноваційних технологій в агропромисловому

комплексі використано інформаційну систему для побудови просторової моделі. З наведеного аналізу видно, що на значущому рівні 0,05 існує лише односторонній причинно-наслідковий зв'язок між ВВП на душу населення та АПК, які впливають на інноваційні технології розвитку АПК. Крім того, ВВП на душу населення впливає на загальний розвиток АПК. Результати тестування показують, що зростання ВВП на душу населення, АПК та рівень навантаження на АПК України є нестационарними, але їх лінійна комбінація є стабільною, і існує унікальна коінтеграція між трьома змінними рівняння. Це показує, що існує тривалий стабільний динамічний рівноважний зв'язок між комплексною системою та економічним зростанням на досліджуваній території, а також існує певний механізм внутрішньої стабільності між факторами. Економічне зростання досліджуваної території сприяє збільшенню загальної системи АПК. Було б доцільно більш ґрунтовно розглянути дану систему та її особливості щодо застосування окремо в тваринництві та рослинництві.

По-н'яте, потребують більш чіткого обґрунтування рекомендації дисертантки щодо впровадження економічної моделі інноваційного механізму ефективного розвитку інноваційних технологій агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки (ст. 159-108 дисертаційної роботи), оскільки, засвідчуючи позитивний досвід розвинених країн, необхідно враховувати, що в Україні сьогодні майже відсутнє нормативно-правове забезпечення, що відповідає екологічним пріоритетам країни, отже впровадження такої моделі без належної підтримки з боку держави буде мати сумнівні результати, з нашої точки зору.

По-шосте, вами представлено взаємозв'язок між зовнішніми і внутрішніми факторами інноваційного розвитку АПК в поєднанні з об'єктивними і суб'єктивними факторами представлено на рис. 2.14 (стр.101-102 дисертації). Залежно від їх змісту та сфери походження фактори інноваційної діяльності підприємства поділяються на чотири групи: економічні та технологічні; політико-правові; соціально-психологічні та культурні; організаційні та управлінські. Всі вони можуть надавати як стимулюючий, так і перешкоджає вплив на інноваційну активність підприємства. Але не представлено дії, які потрібно вчинити для зниження впливу негативних факторів на інноваційну активність.

Проте висловлені зауваження не знижують наукової та практичної цінності дисертаційної роботи та є напрямками для подальших наукових досліджень здобувачки.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти та науки України

Дисертація Шевцової О.М. на тему «Інноваційні технології розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки» є цілісним, завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, виконаним на належному теоретико-методичному рівні. Нові наукові положення, висновки та рекомендації, одержані у процесі проведеного дослідження та винесені на захист, в сукупності розв'язують важливе завдання – розроблення нових і розвиток існуючих методичних засад реформування державної інноваційної політики України в контексті розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки.

Дисертаційна робота за змістом, оформленням, теоретичною і практичною значущістю, науковою новизною повною мірою відповідає Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12 січня 2017 року, вимогам Міністерства освіти і науки України, що викладені у п. 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами).

Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, а її авторка, Шевцова Олена Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
заступник директора
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України

Юрій САФОНОВ